

**Поперечний Ю.Ю.**  
*аспірант кафедри адміністративного права та судочинства*  
*Західноукраїнський національний університет*  
Науковий керівник:  
*Д.ю.н., доцент,*  
*Гречанюк Р.В.*

## **АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ПРИВАТНІСТЬ У ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

В умовах стрімкої цифровізації суспільних відносин та активного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій право на приватність набуває особливого значення як одна з фундаментальних гарантій демократичної правової держави. Сучасні технології істотно розширили можливості збору, накопичення, обробки та аналізу інформації про особу, що, з одного боку, сприяє підвищенню ефективності діяльності органів державної влади у сфері забезпечення національної безпеки, а з іншого – створює потенційні ризики надмірного втручання у сферу приватного життя особи. У зв'язку з цим особливого значення набуває проблема формування ефективних правових механізмів захисту персональних даних, конфіденційності комунікацій та забезпечення належного контролю за діяльністю органів, уповноважених здійснювати заходи спостереження.

Посилення ролі державного нагляду за приватним життям осіб у сучасних демократичних державах значною мірою пов'язується із терористичними атаками 11 вересня 2001 року у Сполучених Штатах Америки та подальшими безпековими кризами у країнах Європи. Вказані події стали підґрунтям для розширення повноважень спеціальних служб і правоохоронних органів у сфері контртерористичної діяльності, зокрема щодо здійснення таємного спостереження, перехоплення електронних комунікацій, збору цифрової інформації та використання сучасних технологій моніторингу. За таких умов особливого значення набула практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) щодо тлумачення статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, у межах якої сформовано систему правових гарантій допустимого втручання держави у сферу приватного життя особи. Ключове значення серед таких гарантій мають вимоги законності, правової визначеності, пропорційності втручання, наявності легітимної мети та ефективного незалежного контролю.

Для України проблема забезпечення права на приватність набуває особливої актуальності в умовах повномасштабної збройної агресії Російської Федерації, функціонування правового режиму воєнного стану та посилення ролі Служби безпеки України (далі – СБУ) у системі

забезпечення державної безпеки. Реалізація контрольно-розвідувальних, антитерористичних та інформаційно-аналітичних функцій СБУ об'єктивно пов'язана із застосуванням заходів, здатних обмежувати право особи на приватність, зокрема шляхом контролю комунікацій, збору та обробки персональних даних, використання інформаційних систем та проведення заходів спостереження. У зв'язку з цим особливого значення набуває формування ефективної системи адміністративно-правових механізмів забезпечення права на приватність у діяльності СБУ, яка б відповідала європейським стандартам захисту прав людини та водночас забезпечувала належний рівень державної безпеки.

Право на приватність належить до базових фундаментальних прав людини та становить одну з ключових гарантій демократичного суспільства і забезпечення верховенства права. Його міжнародно-правове закріплення здійснено, зокрема, у статті 12 Загальної декларації прав людини, статті 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. На національному рівні гарантії права на приватність закріплені у статтях 31 та 32 Конституції України, відповідно до яких кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, а також недопустимість втручання в особисте і сімейне життя особи, крім випадків, передбачених законом.

У сучасній правовій доктрині право на приватність розглядається не лише як гарантія недоторканності особистого та сімейного життя, а й як комплексне право особи на контроль за використанням, обробкою та поширенням інформації про себе. Формування сучасного розуміння приватності значною мірою пов'язується із концепцією права особи «бути залишеною у спокої», запропонованою С. Ворреном та Л. Брандейсом наприкінці XIX століття [1, с.193]. У подальшому розвиток правової доктрини сприяв трансформації права на приватність від гарантії невтручання у приватне життя до ширшого права особи на інформаційну автономію та самостійне визначення меж доступу до персональної інформації.

Сучасне розуміння права на приватність істотно розширилося під впливом розвитку цифрових технологій та електронних комунікацій. Використання месенджерів, цифрових платформ та інших засобів електронного зв'язку супроводжується накопиченням значних обсягів інформації про особу, що створює додаткові ризики втручання у сферу приватного життя. За таких умов цифрове середовище стає важливим джерелом інформації для діяльності органів державної безпеки, зокрема СБУ, що обумовлює необхідність формування ефективних правових гарантій захисту права на приватність.

Система адміністративно-правового забезпечення права на приватність у діяльності Служби безпеки України ґрунтується на сукупності нормативних, організаційних та контрольних механізмів, спрямованих на недопущення свавільного втручання органів державної

безпеки у сферу приватного життя особи. Особливість діяльності СБУ полягає у тому, що реалізація її контррозвідувальних, оперативних та інформаційно-аналітичних функцій об'єктивно пов'язана із можливістю обмеження окремих прав людини, зокрема права на таємницю комунікацій, конфіденційність персональних даних та недоторканність приватного життя.

Первинним елементом системи забезпечення права на приватність виступає нормативно-правовий механізм, який визначає межі та підстави втручання органів державної безпеки у сферу приватного життя особи. Відповідні гарантії закріплені у Конституції України, Законі України «Про Службу безпеки України», Законі України «Про захист персональних даних», Законі України «Про інформацію» та інших нормативно-правових актах [2, с. 43]. У цьому контексті принципового значення набуває практика Європейського суду з прав людини, відповідно до якої будь-яке втручання держави у право на приватність повинно бути не лише формально передбаченим законом, а й відповідати вимогам доступності, передбачуваності та правової визначеності. Так, у справі «*Kruslin v. France*» Суд наголосив, що законодавство у сфері контролю комунікацій має чітко визначати межі дискреційних повноважень державних органів та містити достатні гарантії захисту особи від зловживань [3].

Формального нормативного закріплення гарантій права на приватність недостатньо без існування ефективних механізмів контролю за діяльністю органів безпеки. У зв'язку з цим важливе місце у системі забезпечення права на приватність посідає судовий контроль, який виступає одним із ключових засобів запобігання непропорційному втручання держави у сферу приватного життя особи під час здійснення заходів спостереження, контролю комунікацій та збору інформації про особу. У справі «*Szabó and Vissy v. Hungary*» ЄСПЛ зазначив, що застосування заходів таємного спостереження без належних механізмів незалежного контролю створює ризики надмірної дискреції спеціальних служб та є несумісним із принципами демократичного суспільства [4].

Важливим елементом системи гарантування права на приватність є також внутрішньовідомчий адміністративний контроль за діяльністю посадових осіб СБУ, спрямований на забезпечення законності обробки персональних даних, дотримання процедур доступу до інформації та контролю за використанням технічних засобів спостереження. У справі «*Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom*» ЄСПЛ наголосив на необхідності існування чітких правил щодо зберігання, використання та знищення інформації, отриманої у процесі електронного спостереження [5].

Важливим елементом адміністративно-правового механізму забезпечення права на приватність є ефективні засоби юридичного захисту особи, зокрема можливість оскарження незаконного втручання у приватне життя. У справі «*Kennedy v. the United Kingdom*» ЄСПЛ наголосив, що ефективність захисту права на приватність визначається

не лише існуванням правових норм, а й реальністю механізмів оскарження та незалежного контролю [6].

Отже, ефективність забезпечення права на приватність у діяльності Служби безпеки України залежить від належного нормативного регулювання, функціонування дієвих механізмів судового, адміністративного та парламентського контролю, а також забезпечення ефективних засобів юридичного захисту особи відповідно до європейських стандартів захисту прав людини.

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Warren S. D., Brandeis L. D. The Right to Privacy. *Harvard Law Review*. 1890. Vol. 4, No. 5. P. 193–220. URL: <https://www.jstor.org/stable/1321160?seq=1> (дата звернення 10.04.2026)
2. Разметаєва Ю. С. Приватність в інформаційному суспільстві: проблеми правового розуміння та регулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. Вип. 37. Т. 1. С. 43–46.
3. Case of *Kruslin v. France* (Application no. 11801/85) : judgment of the European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57626%22%5D%7D> (дата звернення 10.04.2026)
4. Case of *Szabó and Vissy v. Hungary* (Application no. 37138/14) : judgment of the European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-160020%22%5D%7D> (дата звернення 10.04.2026)
5. Case of *Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom* (Applications nos. 58170/13, 62322/14 and 24960/15) : judgment of the European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-210077%22%5D%7D> (дата звернення 10.04.2026)
6. Case of *Kennedy v. the United Kingdom* (Application no. 26839/05) : judgment of the European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-98473%22%5D%7D> (дата звернення 10.04.2026)